



## 50 LECIE KORONACJI MATKI BOSKIEJ LUDŹMIERSKIEJ 15 sierpień 2013 r.



Fot. Paweł Murzyn

Tysiące wiernych wraz z polskimi i słowackimi góralami modliło się 15 sierpnia w sanktuarium Matki Bożej Królowej Podhalań w Ludźmierzu podczas uroczystości z okazji wniebowzięcia najświętszej Marii Panny. Obchody połączone były z jubileuszem 50-lecia koronacji figury Matki Boskiej Ludźmierskiej. W słowie wystosowanym na tę uroczystość metropolita krakowski kard. Stanisław Dziwisz przypomniał, że kardynałowi Wojtyła zależało, by koronacja Matki Boskiej nie stała się tylko historycznym wydarzeniem, lecz była źródłem wielu nowych inicjatyw religijnych, duszpasterskich i kulturalnych.

(Więcej na str. 3)

**THE TATRA EAGLE***(Tatrzański Orzeł)*

Issued by the Tatra Eagle Press

Co-Editors:

Janina Gromada Kedron

Dr. Thaddeus V. Gromada

Technical Editor:

Henry P. Kedron

Computer Consultants:

Mariusz Bargielski, Joseph Gromada

Contributing Editors:

Maria Pudysz, Kraków

Dr. Anna Gasienica-Byrcyn, Chicago

Address all correspondence to: J. Kedron

31 Madison Ave., Hasbrouck Hts., NJ 07604

Email: [jkedron@gmail.com](mailto:jkedron@gmail.com)[tgromada@mindspring.com](mailto:tgromada@mindspring.com)

Tel. (201) 288-3815

© 2012 copyright by The Tatra Eagle Press

**HONOROWY PATRONAT****Connecticut:** DRS. ALICIA & JOHN  
HARBUT

France: STANISŁAW LASSAK

**Illinois:** KOŁO 42 BIAŁKA TATRZAŃSKA,  
KAZIMIERZ CHLEBEK, ANDRZEJ  
CZYSZCZOŃ, STEPHANIE GUZIAK –  
BUTERA, TED DABROWSKI, JANINA  
GALICA, KLUB CZARNY DUNAJEK #21,  
KOŁO PODCZERWONE #83, ANDRZEJ &  
MARIA KRZEPROWSKI, LEOPOLD &  
ZOFIA MICHNIAK, DR. BRONISŁAW  
ORAWIEC, MICHAEL & CAROLYN  
RAFACZ, JAN & ZOFIA SŁODYCZKA,  
ANDRZEJ & BRONISŁAWA STĘKAŁA,  
STANISŁAW & HALINA URBANIAK,  
KOŁO #41 WRÓBLÓWKA, ZWIĄZEK  
PODHALANW AMERYCE

**New Jersey:** REV. A. STEFAN LAS, JAN &  
STANISŁAWA MASNY, REV. J. MACIEJ  
MELANIUK, MAŁGORZATA STOPKA,  
HENRY & KARINA WALENTOWICZ

**New York:** JAN S. GACEK, CHRISTOPHER  
P. JURKIEWICZ, STANISŁAW  
KOWALCZYK, WOJCIECH SOSNOWSKI

**Pennsylvania:** DR. WŁADYSŁAW BOBAK

Poland: KS. JÓZEF URBANIAK

Utah: WALTER WHIPPLE

**PATRONAT**

Florida: Emily Mysliwiec Zajackowski,

Guam: Kathy Gacek Lampman

Illinois: Franciszek Bobak, Koło 46 Stare Bystre,

Anna Domalik, Janina Duda, Jane Janik

Grzybowski, Nancy Janik Johnson, John F. Krawiec,

Stanisław & Zofia Kulawiak, Bronisława &

Franciszek Łyszczarczyk, Bogdan Ogórek,

Władysław & Helena Pawlikowski, Józefa Sularski,

Anna Ustupka-Chyc, Anna Zalińska, Jacek & Anna

Zeglen, Helena Ziolkowska, Jan & Anna Zółtek

Michigan: Jan Konopka, Jan Konopka, Jr.

New Jersey: Dr. Richard J. Hunter, Aneta Pieróg-

Sudoł, Catherine Zon

New York: Antoni & Lusia Chrościelewski, Władzia

Jaworowski, Drs. Hanna & Norman Kelker,

Stanisław Kopeć,

Dr. Jerzy & Mrs. Krystyna Świerbutowicz

Nevada: Frank C. Chase

Pennsylvania: Dr. Jan Napoleon Saykiewicz,

Rev. Canon Joseph L. Średziński,

Dr. Maria Święcicka-Ziemianek

*Adrian Smith***The Enduring Value of  
Podhale's Folk Culture**

As Poland urbanizes, it risks becoming homogenized, and folk cultures like in Podhale may well become more prized because of their cultural specificity.

Many of my young students learn English to escape the countryside and because they (or their parents) feel that it will better their job prospects in a city or abroad. They commonly aspire to get a well-paid service-sector job in a city and live in a new house or flat in the suburbs where they can raise a family. Architects, developers and interior designers have catered to this burgeoning sector well and in the last decade numerous gated housing and condominium estates have sprung up on the edges of cities in what were until very recently fields. This has coincided with the emergence of city highways and adjoining suburban shopping complexes full of fast-food outlets and stores offering international brands. Many of these new buildings, their surrounding spaces, and the lifestyle choices they reflect, have very little cultural specificity; they could be anywhere.

However, over the past few years I've also taught dozens of students in their late twenties and thirties who have returned to Podhale to settle after time spent in various Polish or foreign cities, studying and later working, sometimes in good, salaried positions. They had previously thought similarly to the young students I mentioned earlier. However, they often say the same thing: whilst living elsewhere they realized that they couldn't conceive of living long-term outside of Podhale. Something was missing which they felt was satisfied by moving back. If they had spent time in Warsaw they often say that the life there was too fast and the people too arrogant; if it was another city they often say they missed the mountains, or they didn't feel part of the community there. At some point they always mention that the missed "the beauty of the folk culture" and the region's "sense of place" which they found lacking in other places. One woman I used to teach got a good job in Wrocław, but she makes the five-hour drive to Podhale each weekend, so she tells me, in order to recharge as she feels energized by the region's spirit.

There are of course other folk cultures in Poland outside of Podhale, such as Silesia or Kashubia (Kaszuby), but there are perhaps a number of factors which explain why Podhale's folk culture is considered rather special within Poland. One of these factors is geographical. Poland is quite a large flattish country with subtle geographical differences and regions, that can sometimes be difficult to delineate. Podhale occupies a small area of land that is distinctive with dramatic alpine landscapes and clear boundaries. In

neighbouring Slovakia there are also pastoral highlander cultures but they are spread out across several mountainous regions, whilst in Poland it is heavily focused in the Tatra region with a cultural capital (Zakopane) and administrative center (Nowy Targ).

This is important for economic reasons, too as the folk culture has largely been kept alive by tourism and money brought in from elsewhere. Large numbers of people from all over Poland have traditionally come to this small area to spend their holidays at all times of the year. Perhaps if there had been fewer restrictions on overseas travel in the past, much better and quicker transport links, and Poles had been wealthier they may have traveled more to the Alps or other mountainous regions and the *górale* would have lost out.

This may have meant that wealthy benefactors wouldn't have commissioned large holiday villas and hence Stanisław Witkiewicz wouldn't have been able to realize his Zakopane Style, which articulated the romantic appeal of the region's folk style in architecture and the applied arts.

There is also an important historical factor. During Poland's turbulent past, this area was left alone as it was too remote, too poor and the terrain too mountainous. The locals, though poor, were able to retain ownership of their land unlike most other parts of the country. This meant that the indigenous population was relatively undisturbed until it was "discovered" by the urban elite in the nineteenth century, which coincided with the birth of tourism, alpinism and Romanticism, and later the railway.

This is when the romantic legend of Zakopane and Podhale was created with tales of bandits (Janosik), hospitable inns, beautiful maidens, shepherds, musicians and shepherds. People also celebrated the freedom and independence they felt at a time when Poland was partitioned.

Poland was not alone at this time in romanticizing about nature and highlander people, though it always appears to me more focused, intense and passionate here than elsewhere. The English also romanticized about the Scottish highlanders in the nineteenth century but they also traveled in other directions, most notably Italy and Switzerland for artistic inspiration at this time. Another interesting and comparable study could be with Bavaria in German. Munich and Kraków (both important national centers of art and culture) lie quite close to these "alpine" areas (the only such mountain ranges in both countries) which made them accessible and fashionable for the urban elite to visit in the age of romanticism and nationalism and fuelled the country's interest in these places.

*(continued on page 8)*

*(Adrian Smith, a native of UK, currently is a Teacher of English in Podhale, Associate of Tatra Museum and translator of Tatra Museum publications into English.)*

## LUDŹMIERZ

dla wszystkich Podhalań jest miejscem specjalnym, kultowym, miejscem symbolicznym, w którym religia wiary łączy się najmocniej z „religią wierności korzeniom”, w którym odczuwa się tradycję wpisaną w kult Matki Boskiej Ludźmierskiej – królowej Podhala, ale też tą siłą tradycji rodzimej ziemi naznaczona jest znajdująca się tam świecka świątynia kultury podhalańskiej – Dom Podhalański im. K. Przerwy-Tetmajera i Wł. Orkana.

*Aib*



*Banderia konna pod kierownictwem Marcina Zubka, Prezesa Oddziału Tatrzańskiego Związku Podhalań w Zakopanem. Fot. Paweł Murzyn*

### 50 lecie koronacji figury M.B. Ludźmierskiej

*(Dokończenie ze str. 1)*

Sumę odpustową odprawił na ołtarzu polowym metropolita krakowski kard. Stanisław Dziwisz. „Byłem tutaj wtedy, 50 lat temu, gdy prymas tysiąclecia kard. Stefan Wyszyński wraz z ówczesnym biskupem Karolem Wojtyłą dokonali koronacji figury koronami papieskimi”, mówił kard. Dziwisz. Wspominał również sam moment koronacji kiedy wypadło berło które w locie zdołał złapać biskup Karol Wojtyła. Po latach interpretowano, że ten człowiek kiedyś zostanie papieżem.

Uroczysta banderia ponad stu górali na koniach przywitała w granicach Ludźmierza Ks. Kardynała Stanisława Dziwisza i towarzyszyła mu aż do sanktuarium. W rękach trzymali flagi maryjne. Niemal każdy dom w Ludźmierzu był przystrojony, podobnie jak drogi dojazdowe do miejscowości. Bardzo dużo pielgrzymów ubranych było w stroje regionalne. Eucharystia rozpoczęła się od uroczystej procesji z bazyliki do ołtarza polowego w ogrodzie różańcowym. Figurę Matki Boskiej nieśli żołnierze 21. Brygady Strzelców Podhalańskich w asyście górali. Na początku uroczystości odsłonięto tablicę pamiątkową Jubileuszu. Wojskową asystę honorową wystawił 1 Batalion Strzelców Podhalańskich. Obok Sztandaru wojskowego przed ołtarzem polowym ogrodu różańcowego ustawiono się kilkadziesiąt pocztów sztandarowych z Polski, Ameryki i Kanady. Jako wotum za wszelkie łaski otrzymane podczas służby poza granicami kraju w misjach stabilizacyjnych i szkoleniowych delegacja dowództwa brygady złożyła w postaci chleba oraz odznaczeń Gwiazdy Iraku i Gwiazdy Afganistanu. W czasie Mszy świętej przed figurą Matki Bożej Ludźmierskiej Podhalańczycy złożyli wiązanki ziół.

### O górszczyźnie amerykańskiej w Ludźmierzu

Właśnie w tym wyjątkowym dla podhalańskiego ruchu regionalnego miejscu jakim jest Ludźmierz, 16 czerwca 2013 r. odbyły się uroczyste posiedzenia z udziałem znanej po obydwu stronach oceanu, także czytelnikom „Tatrzańskiego Orła”, badaczki kultury i literatury góralskiej prof. Anny Brzozowskiej-Krajki z Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu im. M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie, członkini Lubelskiego Ogniska Związku Podhalań, Honorowego Członka Koła nr 20 im. K. Przerwy-Tetmajera Związku Podhalań Północnej Ameryki. Organizatorami posiedzeń byli: kustosz Sanktuarium M.B. Ludźmierskiej i dziekan dekanatu nowotarskiego – ks. prałat Tadeusz Juchas, starosta tatrzański – Andrzej Gąsienica-Makowski oraz Oddział Ludźmierski Związku Podhalań z jego prezesem i gospodynią Domu Podhalańskiego – Ewą Iwulską.

Tematem posiedzeń była górszczyzna amerykańska wobec kultury 'źródła' – zagadnienie żywotne zarówno z perspektywy Podhala polskiego, jak i amerykańskiego. Należy przypomnieć, iż to ks. Juchasowi chicagowscy Podhalańcy zawdzięczają m.in. statuę M.B. Ludźmierskiej, która od 2009r. znajduje się w Domu Podhalań na Archer Ave. w Chicago. Jemu dedykowany, nostalgiczny, refleksyjny wiersz „od przyjaciela zza wody” – Andrzeja Pitonia-Kubowego pt. „Ludźmierz... (na cztery zdrowaśki), przesłany specjalnie przez autora na tę okoliczność, odczytany po raz pierwszy przez prof. Brzozowską-Krajkę w obecności ks. Juchasa, stanowił doskonałe wprowadzenie w zagadnienie relacji między kulturą górali amerykańskich, a ich „korzeniami”, które wyrastają „z Tej ziemi”, „od Ludźmierza

*(Dokończenie na str. 8)*

## Niezwykły ksiądz Jegomość Wit Maśnicki Góral ze Załucznego, Proboszcz w New Jersey (USA)

*Ks. Wit Maśnicki urodził się 16 czerwca 1870 r. w Załucznem, parafii Odrowąż. Do Ameryki przybył w roku 1892 i wstąpił do Seminarium Duchownego w South Orange, w stanie New Jersey gdzie po ukończeniu filozofii i teologii, został wyswięcony na Kapłana przez Biskupa Winanda Wiggera 29 lutego 1896.*

Pomimo, że Ks. Maśnicki przebywał w Ameryce od 1892 r. był pierwszym księdzem któremu XIX Zjazd Podhalań w 1935 r. nadał godność Członka Honorowego Związku Podhalań dla jego wyjątkowych zasług. Natomiast za jego cichą i mrówczą pracę jako proboszcz i założyciel Parafii św. Wojciecha w Elizabeth w stanie New Jersey, Papież Pius XI mianował go Prałatem Domowym Swojej Świątobliwości.

### Pamiętał o swojej małej Ojczyźnie

Ks. W. Maśnicki posiadał duże zrozumienie dla pracy charytatywnej. Z własnych funduszy w rodzinnej wiosce, w Załucznem, zbudował kaplicę, w której do dziś odprawiane są nabożeństwa. Pomógł finansowo w dokończeniu budowy plebanii w Odrowążu oraz Domu dla dzieci niepełnosprawnych w Białce Tatrzańskiej. Przypominając swe życiowe doświadczenia, przyszedł z pomocą studiującej w Krakowie młodzieży o rodowodzie góralskim. W 1933 r. ufundował 10.000 dolarów na dokończenie budowy Katolickiego Domu Akademickiego, w którym mieszkała cała plejada studentów podhalańskich m.in. Pius Jabłoński, Andrzej Waksmundzki i wielu innych. W testamencie zapisał sporą kwotę dolarów na budowę sierocinca w Odrowążu Podhalańskim.

### Pamiętał o swojej Ojczyźnie

Kiedy w 1914 r. wybuchła I wojna światowa, ks. Wit Maśnicki z własnej inicjatywy zajął się tworzeniem pomocy i zbieraniem pieniędzy, odzieży oraz żywności z przeznaczeniem dla cierpiącego wówczas nędzę i głód narodu polskiego. Spora część darów szła na potrzeby walczących o wolność Polski Legionów Józefa Piłsudskiego.

### Był kapłanem niezwykle oddanym duszpasterstwu

Młodemu kapłanowi polecono zaraz duszpasterstwo w parafii św. Stanisława w Newark NJ. Trudna to była praca bo chociaż parafia ta istniała od kilku lat, to jednak była w tak ubogim stanie, że nie wiadano co począć z małego dochodu jaki tam rocznie przychodził. Nie zniechęcił się młody kapłan, lecz przy cierpliwości, zapobiegliwości, usilnej pracy i pomocy Bożej, nietylko pospłacał długi ale skutkiem i nagrodą tej pracy, obecne

parafialne budynki parafii św. Stanisława w Newark NJ.

Wielka praca ks. Maśnickiego u Stanisława przeprowadza Go do większego dzieła w Elizabeth NJ. Na prośby już tu licznych Polaków przybywa do Elizabeth i organizuje nową parafię. Już 9 czerwca 1905 r., parafia pod wezwaniem św. Wojciecha została inkorporowana według praw kościoła Rzymsko-Katolickiego i stanu New Jersey. Wkrótce za 9.250 dolarów zakupiony został grunt pod budowę świątyni. 7 grudnia poświęcono kamień węgielny, następnie w terminie iście amerykańskim – czyli w ciągu kilku zaledwie miesięcy wzniesiono okazały budynek, który przez kilka lat służył jako kościół i szkoła jednocześnie.



*Ks. Infułat Wit Maśnicki*

Parafia miała wtedy 2 tysiące wiernych i około 200 uczniów. Wkrótce poprosił o pomoc sióstr felcjanek, które zajęły się sprawami powiązanymi z edukacją dzieci. Zakupił dla nich dwa domy, a w 1911 r. wybudował 12-klasową szkołę. Następnie budynek, służący do tej pory za szkołę i kościół, przekształcił w okazałą, mogącą pomieścić jednorazowo 2 tysiące wiernych, świątynię. Kolejnym dziełem księdza Maśnickiego było założenie cmentarza parafialnego w Linden (15 akrów ziemi).

Po wojnie nie zaprzestał swojej działalności: w 1919 r. kupił w Elizabeth dom z przeznaczeniem na kolejną szkołę. Sześć lat później staraniem ks. Maśnickiego zbudowana została trzecia polska szkoła o 12 klasach, w której uczono dzieci: religii, języka polskiego, historii i polskich obyczajów.

W 1935 r. dzięki ks. Maśnickiemu kościół został pięknie odnowiony, a przy kościele wzniesiono Dom Klubowy dla młodzieży. Ksiądz Maśnicki sam murował i wykonywał niektóre prace stolarskie!

Osiągnięcie tego wszystkiego nie byłoby możliwe, gdyby nie zaangażowanie założonej i

prowadzonej przez księdza Polskiej Spółki Budowniczej „Polonia”.

Jegomość Wit Maśnicki był człowiekiem o wyjątkowych dokonaniach. Jego zasługi dla Polonii w Elizabeth, dla swoich ziomeków na Podhalu i w Polsce wykraczały poza ramy nałożonych na niego obowiązki i zasługują na nasze uznanie oraz wdzięczność.

*przyg. jgk*

## Ks. Józef Szkolny Tischner Cy o księdzu można godać źle?

*Książka „Wieści ze Słuchanicy” (wyd. Znak, Kraków 2000) zawiera wymianę listów pomiędzy ks. Tischnerem i Wandą Czubernatową, poetką z Raby Wyżnej. Poniżej drukujemy odpowiedź ks. Tischnera na w/w pytanie Wandy Czubernatowej.*

### Ostomielo Babko Krzysia!

W tych piyrskich słowach tego listu pozdrowiom Cie Boskim Słowym i donosym o żelaznym zdrowiu. Ufóm, że Twoje nie gorse. Co Ci powiym, to Ci powiym, ale Ci powiym, że pisanie o księdzach to jest temat godny. A pisanie o proboszczach to temat jescce godniejszy. Kieby my ino mogli wnieść w tym temacie myśli nase i słowa nase na takóm wysokości, na jakimóm sprawa ta zasługuje. Janiele Boży, wesprzyj swoim tchnieniem.

Może ty myślis, że ksiądz mo takie same ocy, jako inksi majóm. Ty mos ocy, Twój chłop mo ocy, Krzys mo ocy - ale to nie sóm te same ocy. **Ksiądz mo inkse ocy.** On inksymi oczami postrzegó świat. W Twoim świecie przybywajóm: ptoski, kwiotki, zupy i kotlety, wselenijakie chłopcy i baby, dzieci i co Ci ta jescce Bóg nagodził. A w świecie księdzowym – świecie przewielebnym – siedzóm „**parafianie**”. Syćko, co mo dwie nogi i jest nieopierzono, licy sie do parafii. A parafia to jest jedno wielkie stropienie dlo księdza.

### Parafianie dzielom sie na dobrych i złych.

Dobrych poznać po tym, że ich widać w kościele, że chodzóm do spowiedzi, a i na składke jaki taki gros rucom. Ne-i na probosca nie pyskujom. Złych poznać po tym, że do kościoła nie chodzom, że sie nie spowiadajom, że na składke skapiom, a ksiądz im vse zawodzi. A nie ino to. Zły parafianin nie dość że grzysy, to jescce suko se usprawiedliwienia dlo grzychu. I to juz jest zgorsynie. Bo jak grzysys i siedzis cicho, to Ci Pon Bóg bee miłosierny, ale jak sie jescce sóm z grzychu usprawiedliwos, a – nie daj Boze – grzychym chwolis, to wtedyś jest nie nas, ale kukułcyn, co to nie dość że do cudzego gniozda jojko znosi, to jescce o tym na styry stróny świata kuko. Takiemu to ino skałe do syi przywiązać i puścić go do Gąsienicowego Stawu.

### „Dziadek z Cyrhle”

Był u nos taki jeden, co do kościoła często nie chodził, a jesse sie usprawiedliwiał. Nazywali go „Dziadkiem z Cyrhle”, bo on miał chałupę pod Cyrhlom. Było tak. Ksiądz remontował kościół i zmiynił główny ołtorz. W starym ołtorzu byli barokowi święci i święte, moze ich było piętnostu, a moze więcej. Stoli święci ze świętami w ołtorzu, święto Barbara przy świętym Janie Niepomucynie, święty Pieter przy świętej Katarzynie, jedni stoli wysyj a drudzy nizyj, a kozdy trzymoł w gorzci swoje znamię. A to kolo, wtorym go łomali, a to miecz, wtorym go ścinali, a to nóz, wtorym go ze skóry łupieli. Było sie cymu napatrzyć. A ksiądz wzion i ołtorz zmiynił, świętych usunął. A na to miejsce postawił obroz gotycki Świętej Trójce. I wtedy dziadek z Cyrhle do kościoła chodzić przestoł. Godoł: „Chodził-byk, kieby ksiądz nie wyrucół świętych z kościoła. Ale jak wyrucio, to co bede chodził?”. I co takiemu powiysz? Jak-byś Ty pożrała na dziadka z Cyrhle, to byłby Ci obojętny. A jak go casym bez przypodek uwidziół probosc, to go jaz siepało! A cymu? Tymu, - jakok Ci pedzioł – nie te ocy!

### Weźmy inksy przykład: kozanie.

Znołek księdza, co godoł: „No cy nie głupiście, ludziska? Kie Papież przyjydzdo do Polski, to syćka leciecie go słuchać. A jo wóm tu to samo godóm, co papież, a słuchać mnie nie fecie”. I to była cysto prawda. Kie sie zacynało kozanie, to jedni układali sie do spanio i inksy – toci, co pod dzwonnice stowali – delikatnie wycofywali sie z kościoła i wyskakiwali do baru na piwo. Wracali sie po kozaniu, coby chwałę Bogu oddać. A ksiądz od ołtorza pieronami rucoł. A casym nawet ludzi od ołtorza przedrzeźniół, jako to siedzóm w ławkach, gęmbi majóm otwarte, a z gęmbi im ślina cieknie na foszty. Ty byś tego nie widziała, a on widziół. A cymu widziół? Tymu, ze – nie te ocy. Powiym Ci – choć mi moze nie uwierzysz – ze byli i tacy, co ani nie spali, ani nie wyskakiwali do baru, ino siadówali na schodach, co na chór wiedóm i tam w karty grali. Godali: „To i tak bedzie mniejsy grzych jako słuchać tych głupot”. Między tymi karciorzami był jeden taki Kazek, fajny siuhaj, nawet stolorz. Razu jednego, jakosi w sobote, Kazek zabaciarył i w niedziele do południa społ. Matka go budziyla na sume, a on nic ino sie po pościeli z boku na bok przewracał. Matka: „Wstaj-ze do kościoła! Eee, wstaj-ze...” A matke miał strasnie na piniądze łasom. Kazek juz nie wiedziół, jak sie opedzić, to pedzioł: „E dyc, mamu, pudym i zaś pięć stówek przegróm”. Matka zelzała i suma Kazia minyna.

### Młodo pani na bioło, we welonie, we wionku, a tu przecie nie do sie ukryć...

Jesse jedyn przykład. Jak świat światem, dziewczęta sie obziyrajóm za chłopcami, a chłopcy za dziewczętami. Takie jest natury

prawo. Jakby sie nie obziyrali, to by nos nie było. No, niek-ze tak bedzie, ale kieby to było obyczajnie. Ale obyczajnie nie jest. Ksiądz daje ślub, młodo pani na bioło, we welonie, we wionku, a tu przecie nie do sie ukryć, ze stoi wyściskano i ledwo sie ruszo. I ocy księdzowe to dobrze widzóm. A rozum księdzowy, wiarom oświecony, spekuluje, jak zgorsyniu zapobiec. Roz nie pohamowół gorliwości swojej świętej i przy ślubie pedzioł: „Statystyki pokazują, ze w Polsce co drugo panna idzie do ślubu w ciąży. A u nos – kozdo!!!”

### A jak sie urodził bęś...

Inksi rozmaicie robiiyli. Był taki, co nie dozwoył dziwykóm nosić krótkich rękawów, takich wysyj łokcia. On ta wiedziół, ze pokusa zacyno sie przy łokciu. Ale to było downo i tyn juz pomarl. A jak sie urodziół bęś, to go chrzciół Adamam, a jak to było dziwyce, to Ewom. Niby na tóm pamiatkę, ze Adam i Ewa tyz byli bez ojca. A inksy zaś wymyśloł, ze pocątek pokusy jest w kulcykach, co dziewczęta w usach nosóm. Ej Boze, co on sie z tymi kulcykami nie nawojowol! Ale cy wygroł kto z babami? A miał-ci on w parafii takóm Marysie, co była bez chłopca, a dzieci nieślubnych miała świuro. Roz jakosi powódz była, woda zabrała most, przyjechali sapiery i most budowali, nei dobrze, ale nie bardzo, bo niewiele trza było, a Marysia przychodzi na plebanie zgłosić do chrztu piątę. No to probosc, wiarom oświecony, upomnienie duszpasterskie nawijo, a nawijo twardymi słowami, bo sprawa jest jasno. Marysia sie łzami zalywo, ksiądz w ręke całuje, a do reszty pado: „Jegomościcku ostomyły, co zrobić? Inks se pofolgujóm i nic, a przy mnie to odrazu Pón Jezus z dusóm ceko”.

**Pises, ze ksiądz bioło kukielki je i pasowałoby,** coby sie umiół podzielić. Z tym tyz trza uwazować, coby dzielęcy sie z dziadami ze samego siebie dziada nie robić. Bo to jest tak: jak ksiądz skrzywdzi jednego parafianina, to mo sprawe z tym skrzywdzonym, a jak dobrze zrobi jednemu, to mo sprawe z całóm parafiom.

**Nie te ocy, nie tyn świat.** Bo to przecie ksiądz dobrze fce. Cy dziadek z Cyrhle nie rozumie, ze Trójca Święta woźniejso od syćkich świętych? Cy chłopci nie wiedzóm, ze Słowo Boskie to jest lykarstwo, co moze casym nie smakuje, ale zdrowie dusy przywraco? Cy młodzi nie wiedzóm, ze nie sóm bydlętami, ba personami i na godność swojóm uwazować majóm? Widać nie wiedzóm. Jak im przetłumaczyć, ze ksiądz o ich włosne dobro frasunek mo? Ksiądz fce dobrze, ale mu nie wychodzi. A cymu? Tymu, ze ludziska sóm przewrotni. Ksiądz fce do nieba parafian zagnać, a ludziska sie zapierajom, jak te barany. I oko księdzowe to widzi. I tymu w tym oku jest jakisi taki smutek. Nie zwyczajny smutek. Nadprzyrodzony. Jakoz tyn smutek z oka wygnąć? Nic ino trza sie, Wandziu ostomyły, nawrócić. A z cego? Ty ta dobrze wiysz.

Opiece Boskiej i proboscowej polecom Ciebie i syćkich Twoich.

*Józek Szkolny, Łopuszna, maj 1998*

### Blisko pół wieku „gazdowół” Ks. Józef Stolarczyk w Zakopanem

„W historii Zakopanego i góralszczyzny zakopiańskiej, w historii rozwoju cywilizacji podtatrzńskiej ks. Józef Stolarczyk, pierwszy proboszcz parafii zakopiańskiej ma swoje trwałe, niezniszczalne miejsce”, pisze Włodzimierz Wnuk w swojej książce „Moje Podhale”.

### Słynne Stolarczykowe kazania...

Z ust do ust krążyły wieści, jak to Jegomość po góralsku na ambonie gwarzył. Kilka fragmentów kazań ks. Stolarczyka utrwalił w swoich zapiskach Wojciech Brzega. Oto jak proboszcz karcil z ambony pijaków:

„Kiebyś ty se mięsa kupił i zjadł za te piniądze, co dajes na gorzolkę, to byś był chłopem i nie rybłbysz nosem w błocie po drodze. Jak nie pojes, ba wypijesz, to cie ciężko zarobione piniądze gorzółka po drodze prać bedzie, sponiewieros swoją godność, a i odzienie sponiewieros. Wstyd mi tylko i parafii robicie.

Słynne były przestrogi, jakie dawał matkom w okresie lata, kiedy to różne niebezpieczeństwa groziły dziewczętom:

„Wiatrem holnym duchnęło, skorupina zejdzie ze światu, zar sie robi, he! Bedom tyz pchły jady dziewki w izbie, kieby na sope pójść spać, ale ty, matko, nie broń jej, niech idzie na sope, ale idź z nią spać, a weź ta i starego ze sobom, bo ta bez starego nie pódzies! Pilnuj córki, co ciężko za niom przed Panem Bogiem odpowiesz. Zjadom sie tu różni ludzie, źli i dobrzy, a baciary koło ścian bedom sie zawijając, nie puscoj samej dziewki na sope.

### Jeszcze inne jego charakterystyczne przypowieści i powiedzenia ks. Stolarczyka

„Pojedyn cłek to tak myśli, ze juz Pon Jezus nic inego ni mo do roboty, ino o tem myśleć, coby jemu było dobrze. Heu, cłeku, jakbyś ty mógł być szczęśliwy, kieby na cie po krzcie świętym choć roz Pon Bóg pożroł miłosierdzie, a pote jesse w godzinie śmierci cie nie opuścił. Ale na to trza ci sie długo zasługować.”

„Matke ci doł Pon Jezus nie po to, coby cie ino opierała, myła i miała opiekę nad tobom, ale jom mos po to, coby Pon Jezus widziół, jako ty swojom matke bedzies umiół usanować i wypełniać czworte przykazanie.” W rok po śmierci ks. Józefa Stolarczyka, Kazimierz Przerwa-Tetmajer powiedział te słowa: Stolarczyk był tak jedyny w swoim rodzaju jak Sabała i z niego będzie legenda.” Sprawdżyli się te słowa...

## JESIEŃ TRADYCJI PODHALAŃSKIEJ

Jesień na Podhalu i w Tatrach potrafi zauroczyć, ale potrafi zepsuć humor kiedy przychodzą długotrwałe słoty i wiatrzyska – często opady śniegu.

Tradycje od dawna przenikały życie ludności na Podhalu i stanowiły urozmaicenie szarych dni, wypełnionych pracą. Podhale jest takim regionem, gdzie tradycja jest głęboko zakorzeniona i gdzie zwyczaje tworzą pewną kulturę, natomiast najważniejszym elementem składowym tradycji są zwyczaje i obrzędy ludowe. Jeszcze w początkach XIX w. mieszkańcy podhalańskich wsi żyli zgodnie z rytmem pór roku, którym towarzyszyły liczne zwyczaje i obrzędy. Dzisiaj wielu ludzi stara się jeszcze utrzymać te tradycje regionalne. Poniżej zamieszczamy krótki opis tych najważniejszych obrzędów jesiennych.

### Redyk Jesienny (Osod)

Wśród podhalańskich zwyczajów ważne miejsce zajmują obrzędy związane z hodowlą i wypasem owiec. Redyk, jest to uroczyste wyjście pasterzy ze stadami owiec na wypas na górskich halach (redyk wiosenny) a także ich powrót z wypasu (redyk jesienny). Redyk jesienny zwany jest gwarowo osod, co wywodzi się od słowa osadzić, osadzić owce z powrotem do poszczególnych gospodarstw. Osod tradycyjnie odbywa się od **29 września**, dnia Świętego Michała. Wielką uroczystością jest jesienny redyk: gaszenie watry, pożegnanie z szalasem i powitanie we wsi. Wyjątkowo w tym roku Bacowie z Podhala, Beskidów i Podkarpacia, a także pasterze z Rumunii, Ukrainy, Słowacji i Czech przyjechali w kwietniu do Ludźmierza by uroczystie rozpocząć tegoroczny sezon pasterski, który w tym roku był wyjątkowy bo grupa pasterzy przechodziła z owcami łukiem Karpat, śladem wołoskich pasterzy od Rumunii przez Ukrainę, Słowację i Polskę po Morawy.



Fot. Paweł Murzyn

### Dożynki

W tym roku 1 września w Sanktuarium Ludźmierskim gazdowie z całego Podhala, Spisza i Orawy składali dary Królowej Podhala w podzięcie za urodzajne plony. Centralnym punktem uroczystości dożynkowych była Msza św. której w tym roku przewodniczył J. Eksc. Ks. Bp Kazimierz Górny z Rzeszowa. Uroczystość uświetniła 21 Brygada Strzelców Podhalańskich z Rzeszowa, orkiestra strażacka, kapela góralska i zespół „Podhale” Po kazaniu nastąpiła uroczysta procesja z darami ofiarnymi. Wśród nich były chleby, sery, zioła, kwiaty, a także miód. Po Mszy św. przy ołtarzu odbyła się prezentacja wieńców pięknie wykonanych z ziaren zbóż i innych płodów ziemi. Wśród nich był wieniec Powiatu Nowotarskiego w kształcie korony i berła Matki Boskiej Ludźmierskiej niesiony przez członków zespołu „Młode Podhale” działającego przy Podhalańskiej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nowym Targu. Po Eucharystii tradycyjnie na placu obok Sanktuarium odbyły się występy zespołów regionalnych oraz tradycyjna zabawa dożynkowa.

### Wykopki

Do niedawna wykopki były kojarzone z ciężką pracą. Dawniej, opowiadają starsi Górale, wykopki ziemniaków często odbywały się spod śniegu. Ręczne wykopki motyką trwały dość długo, a zbiór był słaby. Dziś są inne metody a słowo „wykopki” raczej kojarzy się z zabawą. W tym roku 1 września spotkanie „IX Wykopki w Dzianiszu” miało miejsce na scenie plenerowej w Dzianiszu Dolnym. „Wykopki w Dzianiszu” mają za zadanie ukazanie lokalnej tradycji poszczególnych regionów Podhala. W tym roku 1 września „Wykopki” obfitowały w mnóstwo atrakcji, dobrej muzyki oraz wyjątkowo smacznych poczęstunków. Były występy zespołów i różnych innych atrakcji ale jeden z najważniejszych punktów imprezy był konkurs potraw z „rzepy” (potoczna nazwa ziemniaków używana w gminie Kościelisko i południowych miejscowościach gminy Czarny Dunajec). W tym roku zwyciężyła zupa „zoprośka” ugotowana przez Janinę Zborowską z Witowa w oparciu o tradycyjną recepturę na bazie mięty masła, oraz oczywiście ziemniaków. Drugie miejsce przypadło Zofii Zaryckiej z Dzianisza za kapustę z rzepą i piestokami a na trzecim znalazły się pierogi ziemniaczane z mięsem i serem przygotowane przez Katarzynę Jarząbek z Dzianisza. Przygotowano również zabawne konkursy nawiązujące do „wykopków” a mianowicie zbieranie rzepy na czas i obieranie rzepy na czas. Na zakończenie zgromadzeni goście świętowali „wykopki” z przegrzywającym do tańca didżeja.

### Zaduszki – 2 listopad

„Modlili się strasznie po domach i całą noc świecili świecki, bo mówili, że syćkie duszycki, kozdy przychodzi do swego domu.” Dawniej wierzono, że dusze ludzi, którzy odeszli, przebywają w tych dniach wśród żywych. Dlatego zapraszano zmarłych do ich ziemskich domów, zostawiając na noc uchylone furtki i drzwi. Powszechne było przekonanie, że odczuwają oni głód i pragnienie. Jeszcze dziś żywa jest pamięć o tym, że „chleba sie zostawiało pare kromek i to, co sie jadło gotowanego na kolacje”. Obecnie groby odwiedzają się raczej w dzień Wszystkich Świętych (1 listopada), który jest dniem wolnym od pracy. Zaduszki, to okazja też, by przywołać pamięć o tych, co odeszli, znanych i mniej znanych twórców, działaczy, osoby, które swoim życiem wniosły cenne elementy w historię Podhala. W Zakopanem odbywa się doroczne listopadowe spotkanie kapel podhalańskich „Jubileuszowe Muzykanckie Zoduski”. Jego celem jest przypomnienie góralskich muzykantów, którzy odeszli, a niemal w każdym rodzie było ich co najmniej kilku lub kilkunastu. Natomiast w Nowym Targu odbywają się tradycyjne spotkania w kilka dni po Wszystkich Świętych „Zaduszki Nowotarskie”. W zeszłym roku Prezes Wojciech Groń przypomniał tych, którzy odeszli, rozpoczynając od bł. Jana Pawła II, ks. Józefa Tischnera, i zmarłych Prezesów.

### Wigilia Św. Andrzeja „Andrzejki” – 29 listopad

Jest to dzień, w którym góralki mogą pochwalić się swoją znajomością przesądów i umiejętnością przepowiadania przyszłości. Przed ułożeniem się do spania, dziewczki kładą pod poduszkę spodnie, dzięki czemu ma się im przysnić przyszły mąż. Odbywał się i nadal odbywa się znany „andrzejkowy” zwyczaj lania woskiem. Aby lepiej przepowiadać przyszłość, cały dzień zachowują post. W ten dzień dziewczki obejmują wierzby rękoma, żeby szybciej wyszły za mąż.

## Dzień Św. Łucji - 13 grudzień

W tradycji Podhala ważny dzień stanowi dzień św. Łucji, który przypada mniej więcej w połowie adwentu. Tego dnia rozpoczynało się cykliczne prognozowanie pogody na wszystkie miesiące nowego roku. Obserwowano warunki atmosferyczne przez dwanaście dni: od dnia św. Łucji do Bożego Narodzenia oraz od Bożego Narodzenia do Trzech Króli i szacowano pogodę na całą rok. Dzień św. Łucji kojarzony był z czarownictwem. Ludzie bali się czarów, gdyż uważali, że rzucane są one zarówno na nich, jak i ich dorobek, a zwłaszcza na bydło (krowy). W związku z tym wierzyli w skuteczność wielu metod mających na celu zapobieganie negatywnym skutkom czarów, m.in. smarowanie święconym czosnkiem słupów w stajniach, kadzenie krów święconymi ziołami, rozsypywanie maku przy wejściu do stajni.

*przyp. jgk*

„*Jak Pon Bóg mocny zakce, to i na Czerwonym Wyrchu grule urosnom, ho, ho, ho!*”

- *Sabała*

## To i owo o tym i o tamtym...

*Wanda Czubernatowa*

### **Jak rodzą się ziemniaki (grule, śwabki, rzepa itd.)**

Na razie możemy w ogóle nie sadzić ziemniaków, kupimy je sobie w sklepie, na jarmarku, nawet w komputerze. Mamy emeryturę dziadków! Dawniej góral woził zimą na włókach gnój na kawałki pola, ułożone poziomo na górskim grzbiecie. Kawałek podparty miedzą, nie raz większą niż cała parcelka. Składał na kupę i czekał wiosny.

Gdy jako tako obeschła rola i dało się wyjechać, rozwoził konikiem gnój na kupki. Baba szła z widłami i rozkidywała. Potem sadzili za skibę grulek za grulkim, ręcznie, z koszyków. Następnie trzeba było kopać skiby, miejsce w miejsce dziubać twardą skorupę. Do tego nadawały się babskie ręce i spiczasta motyka. Gdy weszły z woli bożej, poskrudlili, potem ruszali, potem oborywali.

I wreszcie przyszedł czas na kopanie. Kopaczki przychodziły z różnych wsi i okolic, kumornice z dziećmi, paliły się ogień z naci i sosnowych patyków, piekły się grulki... Ile to jeszcze roboty!

Zwozili pomału, homem, krętą, kamienistą drogą pełne skrzynie i worki. Ze skrzyni do piwnicy zsypywali wszyscy, każdy po koszyku i lochem do gródzy. Gazda w piwnicy wyrównywał, dokładał desek. Osobno były drobnioki, osobno zgnitki. Ze zgnitków przyrządzono tarte kluski i placki pieczone na piecu (blasze). Ani jeden zgnitek nie został wyrzucony, co było już rozciapkane, zjadały zwierzęta domowe. Rano babka, śpiewając godzinki, skrobała grulki na śniadanie. Opisywali to nasi pisarze, a Orkan sam zasnął takiej biedusi, to i opisać umiał mistrzowsko. Pewnie, że to nudne, ale chcąc zjeść smakowitego, gorącego ziemniaczka, dobrze jest wiedzieć, jak też on się rodzi.

## **Smutkiem się żyć nie oplaci...**

- *Sabała*

Górale są weseli. Nie tylko weseli, ale dowcipni. Dowcip polega przecież na zdolności szybkiego kojarzenia odległych pojęć i jest tym samym dowodem lotności i bystrości umysłu. Lekkość, bystrość i swoboda cechuje sposób myślenia i mówienia górali. Ich humor to nie tylko proste opowiadki zawierające w mniejszym czy większym stopniu zwykły komizm sytuacyjny; to umiejętność stosowania celnej, błyskotliwej riposty, świetnie skonstruowane anegdoty. To także umiejętność opowiadania o swych dramatycznych przeżyciach „z przymrużeniem oka”.

*Stanisław Krupa*

## **Na lekcjach religii**

- Kochane dzieci, dlaczego modlimy się „chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj”, a nie na przykład „tygodniowo”?
- Ik miyłość jegomość, bo by nom zapleśniół..

## **Po komunii do góralskiej chałupy wszedł pleban.**

Na stole dało się zauważyć flaszeczkę okowity.

- Prosiłem was z ambony, parafianie, żebyście nie pili po pierwszej komunii waszych dzieci. Wylejcie tę wódkę!
- Ni mogem, bo na górze jest wódka mojego śwagra, a moja jest na dole.

## **Na lekcji języka polskiego**

Nauczycielka pyta Jaśka.

- Jak się mówi poprawnie: „Rękami” czy „rękoma”?

- Pani, ani tak, ani tak, ba godo sie ręcami.
- Bajtoś, to syćko nie prowda – odzywa się Szymek – bo wse gwarzy sie ino gębusią.

## **Gazdowska rozmowa**

- Stasek, cy twój konicek kurzy fajke?
- Nie.
- No, to ci sie sopa poli.

## **Rozmowa pani z miasta z góralem w bukowych portkach i kapeluszu z kostkami:**

- Góralu, czy pasiecie owce?
- E, nie. Jo nie juhas.
- To może jesteście bacą?
- Tyz nie.
- A handlujecie serkami?
- E, nie. Jo tam nie kupcem.
- A może macie dorożkę?
- Nie fijakrujem.
- To co wy, góralu robicie? Z czego żyjecie?
- Jo se mom swojom hadwokackom kancelaryje.

## **Jak dzisiaj zarabiają mieszkańcy w Powiecie Tatrzańskim?**

*(To nie żart.)*

Turystyka wyparła tradycyjne w tym rejonie rolnictwo i pasterstwo. W każdej gminie znacząca liczba mieszkańców utrzymuje się z wynajmowania pokoi. Obecnie tylko co czwarty mieszkaniec powiatu tatrzańskiego trudni się pracą na roli. Spadła też liczebność owiec. Ważną gałęzią podtatrzańską gospodarki jest budownictwo. Duże znaczenie ma przemysł drzewny. Kwitnie rzemiosło ludowe, a zwłaszcza kowalstwo artystyczne i rękodzieło. Źródłem zamożności mieszkańców Podtatrza są także wyjazdy zarobkowe do USA, od dziesięcioleci tradycyjnego kierunku emigracji górali podhalańskich. Cechą charakterystyczną powiatu jest wielka aktywność gospodarza jego mieszkańców. Zarejestrowanych jest tutaj ponad 7.000 podmiotów gospodarczych. Są to zwykle nieduże firmy zatrudniające do 5 osób. Na uwagę zasługuje fakt, iż liczba firm prywatnych jest tu dwukrotnie większa niż średnio w Polsce.

## O góralczyźnie amerykańskiej w Ludźmierzu

(Dokończenie ze str. 3)



Z lewej: Andrzej Gąsienica-Makowski, starosta tatrzański i prof. Anna Brzozowska-Krajka. (fot. dr Maria Przeszlakowska)

Tatrom lawina wspomnień i groby// w wiecznym spoczynku czuwają zapatrzone ku wierchom" (A. Pitoń-Kubów, „Ludźmierz...”). Równie cennym wprowadzeniem było przywitanie posiadników przez starostę tatrzańskiego A. Gąsienicę-Makowskiego, także uznanego poetę, wrażliwego na zmieniającą się materię kulturową przeszłych pokoleń Podhalan i współczesnych zamieszkających po obydwu stronach Wielkiej Wody.

Odczyt prof. A. Brzozowskiej-Krajki, uświetniony występami kapeli góralskiej z Ludźmierza, zawierał próbę odpowiedzi na szereg pytań, istotnych zarówno z perspektywy amerykańskiego multikulturalizmu, jak i mechanizmów funkcjonowania kultury polonijnej w USA, prowadząc do zarysowania charakterystyki regionalnej tożsamości góralskich imigrantów (amerykańskiej odmiany regionalizmu podhalańskiego). W świetle amerykańskich badań etnicznych, prowokujące do pogłębionej analizy, było zwłaszcza pytanie wyjściowe: jakie czynniki sprawiły, iż góralscy imigranci, którzy zamienili „hale tatrzańskie” – kolebkę kultury Podhala – na „hale fabryczne”, posługując się celną i obrazową metaforą z wiersza poety-emigranta Franciszka Łojasa-Kośli \*\*\* (*Góralu czy ci nie żal*), żyjący w amerykańskim świecie technologii, oparli się wpływowi standaryzowanej kultury masowej oraz ciśnieniu innych etniczności, że dzięki swej wyraźnej kulturowej osobowości góralska subgrupa etniczna identyfikowana jest nierzadko w środowisku pozapolonijnym z całą polską grupą etniczną?

Spojrzenie na góralczyznę amerykańską przez prof. Brzozowską-Krajkę, z zachowaniem dystansu wobec tej osobliwej kultury, nie miało charakteru faktograficznej prelekcji, lecz cechowała je problemowa prezentacja z położeniem punktu ciężkości na zagadnienie prawdy etnograficznej (model kultury amerykańskiej, a jego podhalański wariant).

Wśród posiadników, oprócz gospodarzy, byli m.in.: goście specjálni z Chicago – Zofia i Jan Słodczyka, członkowie Koła nr 20 Literacko-Dramatycznego ZPPA, Koła nr 33 Działisz ZPPA oraz Stowarzyszenia Polskich Twórców Ludowych w USA; dr Maria Przeszlakowska z rodu Mostowych, reprezentująca Ognisko Lubelskie Związku Podhalan; Franciszek Łojas-Kośla – wybitny poeta podhalański; znane w środowisku podhalańskim również z rodu Mostowych: Józefa Chromik i Ludwika Marczałajtis i in.

Odczyt prof. Brzozowskiej-Krajki połączony był z promocją jej najnowszej książki pt. **Etnokultura w diasporze: między regionalizmem a amerykanizacją**. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2012, ss. 352, dotyczącej m.in. powyższej problematyki (por. obszerna recenzja tej monografii w „Tatrzańskim Orle/The Tatra Eagle” 2012, vol. 66, no. 2, autorstwa prof. T. Gromady). Publikacja ta, łączy trzy perspektywy oglądu: polską, polonijną i amerykańską. Uwyppukla rolę ideologii regionalistycznej w

kształtowaniu tożsamości grupowej Podhalan w warunkach „przeszczepienia”, wskazuje na kulturowe wyznaczniki tej tożsamości, formy kultywowania tradycji, wprowadzając góralczyznę amerykańską w główny obieg studiów etnicznych w Polsce i Ameryce.

Ponadto, wszyscy posiadnicy mieli możliwość uzupełnienia swych prywatnych zbiorów o cenne, archiwalne numery „Tatrzańskiego Orła”, przekazane jako dar dla podhalańskich i polskich czytelników przez Redakcję tego szacownego pisma, które już od ponad 65 lat łączy Podhale polskie z Podhalem amerykańskim. Wielkie dzięki Droga Redakcjo!

aib

## The Enduring Value of Podhale's Folk Culture

(continued from page 2)

Folk life in Podhale has coexisted alongside tourism since its “discovery” in the mid nineteenth century. However, folk life connected to agriculture has largely disappeared since the fall of Communism. Few farmers grow crops these days, and noticeable fewer and fewer hay stooks, which used to give so much character to the landscape, appear each year. A friend of mine who works at an office which offers grants to farmers tells me that fewer than 15% of their registered farmers now bother with hay stooks, the majority bag hay in plastic.

You still see people taking their dairy cow to pasture and back again, but their numbers have dropped. Traditional costumes are still working though largely on important occasions. In some of the smaller villages older ladies still wear headscarves and traditional costumes on Sundays but I suppose they will be the last generation to do so.

There are still shepherds, but under European Union regulations they are required to wear traditional clothing if they want to receive grants in order to help retain the character of the region. Whilst regional dairy products such as whey (zentyca) and oscypek, bryndza and bunc cheeses are popular with tourists, a lot of the lamb and mutton is exported to Italy.

Where folk culture is most visible is in the costumes and music played at important days in the Christian calendar, important life events such as baptisms, first communions, weddings and funerals. Large family clans dressed in costume can often be seen around village fire stations or churches. Groups of musicians play daily in the karczmas (inns) that line Krupówki street, Zakopane's main pedestrian thoroughfare. Through my flat window I often hear men singing local songs in the street, often late at night after they've finished playing their instruments and had a few drinks.

For most of the Highlander students I teach, their folk culture is important and the costume, dress, rituals and traditions provide them with a clear sense of identity and belonging to a regional community. Many young mothers tell me how important it is for them to pass on these things to their young children, to introduce them to the Catholic church, to mark important stages in life and the passing of the seasons, to feel part of a “family”.

Such traditions and rituals carried out by such people (the górale) are celebrated in Poland and are an important part of Polish identity because they represent an unbroken and steadfast link with the past by a people who were able to hold onto their way of life, land and customs, even during the most difficult times in Poland's recent past.

Adrian Smith